

הישיבה הנמאה שישים ושש – הנמאה שישים ושבע (קס"ו – קס"ז)

ביום רביעי, ז' בשבט התשמ"ד (11 בינואר 1984), בשעה שלוש אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים הא' א' אבן-שושן, ש' אירמאי, י' בלאו (יו"ר), א' בנדויד, ז' בן-חיים, נ' ברגרין, ג' גולדנברג, א' דותן, א' מגד, מ' מדן, א' פורת, מ"צ קדרי, ח' רבין וי' רצהבי.
 החברים היועצים הגב' ש' הראבן והא' מ' אזר, ח' איזק, א' אלדר, א' אמיר, מ' מייזלש, מ' מיקס, י' מנצור וד' שפרבר.
 עובדי האקדמיה הגב' ש' בהט והאדונים נ' אפרתי וי' ינאי.

התנצלו: הא' א"א אורבך, ע' איתן, ש' מורג, גב"ע צרפתי, י' שבטיאל וד' טנא; הא' ש' מלצר חולה. הא' א' ברוידא, מ' בר-אשר, א' טל וי' יהלום – בחו"ל.

סדר היום: א. ענייני מינוח:

1. תחיליות לוועזיות למלים עבריות
2. מונחי המעבדה הכימית
- ב. ענייני תעתיק: כללי התעתיק המדעי מערבית לעברית
- ג. אישור זיכרון הדברים מישיבה קס"ב-קס"ג

א.

1. תחיליות לוועזיות למלים עבריות

הא' **בלאו (יו"ר):** גבירותיי ורבותיי חברי האקדמיה, על סדר היום עניינים שכבר עמדו על סדר היום בישיבה האחרונה, אך לא הספקנו לדון בהם. הבה נתחיל בהצעה מסוימת של ועדת הדקדוק, הצעה שבעצם אינה שייכת במישרין למונחי הכימיה, אלא היא עניין לראייה כוללת.

ועדת הדקדוק מייעצת, שכאשר יהיו בעיות מסוג מסוים בקביעת מונחים, יתחשבו הוועדות המקצועיות בקווים הכלליים המוצעים כאן, כרשום בנספח לישיבה זו:
 "א) הוועדה לא ראתה בעין יפה צירוף שהוא כלאי-לשון, תחילית לוועזית עם מלה עברית (אע"פ שאפשר למצוא צידוק לתחילית המצוינת תואר, שתהיה בראש צירוף)."
 "ב) הוועדה הציעה להשתדל ולתרגם את התחיליות במקבילות עבריות, כגון: **אולטרה = על-**; **מטא = עבר-**, **גבל-**, **ספק-**, **בעד-**; **מיקרו = זוט-**, **זוטא, זעיר-**; **מקרו = שגי' (סגי-)**, כך שהמונח יהא עברי במלואו".

אין זאת אלא הצעה בלבד, הצעה של קווים כלליים; אין פה, כמובן, כל רצון להכתיב שימוש בתרגומים אלו המוצעים כאן, דווקא.

"ג) אם הכרח הוא להשאיר את התחילית הלוועזית, רצוי להשאיר את המונח כולו בלעזו."
 "ד) אם באה לאחר התחילית מלה אנגלית – אין טעם להשאיר את המלה האנגלית, ואז עדיף לאחר את התחילית המתארת, כסומך" (כלומר, לא "מיקרו-גלים" אלא "גלי-מיקרו" וכדומה).

"(ה) במקום שהדרכים המוצעות אינן הולמות את המושג, תחליט הוועדה הנוגעת בדבר על הדרך הטובה ביותר".

לפניכם הצעות כלליות, מעין הדרכה כוללת, שהוועדות המקצועיות והוועדים השונים מתבקשים לשים לב אליהן. האם יש לכם הערות על כך?

הא' רבין: יש לי שאלה לסדר: האם ימציאו את הדברים האלה אחרי ההחלטה לכל חברי הוועדות השונות, כדי שהדברים יהיו ברורים? כך שזו לא תהיה סתם החלטה אלא מידע שיהיה בידי כל חבר?

הא' בלאו: כל מה שנעשה בהצעות המעטות הללו, שאתה רואה אותן פה (ואשר אינני משוכנע כל כך, שאלה ההצעות הטובות ביותר), הן הנחיות.

הא' רבין: נחליט כאן מה שנחליט, אך חשוב שיודפסו הדברים על גבי גיליון, ויחולקו לכל חבר המשתתף בוועדה מסוימת. שאם לא כן, מה התועלת שבהחלטה?!

הא' אירמאי: עקרונית אני מקבל את רוב ההצעות האלה, אך צריך לדעת, שלא תמיד אפשר לתרגם את התחילית הלועזית באותה תחילית עברית, כי מבחינה היסטורית ל"היפר" ול"אולטרה", למשל, יש משמעויות שונות. משום כך אי אפשר לערוך מילון של תחיליות ומקבולותיהן. אני מניח, שיהיו גם חריגים, שלא יהיה אפשר להחיל עליהם את הכללים ונצטרך לדון בהם לחוד, מה שציינה הוועדה בהצעתה החמישית. גם במילון למונחי הכימיה כבר התחשבנו בכל הכללים האלה, ועשינו על פיהם את השינויים הנחוצים.

הא' מיקס: מה יהיה שם התואר של מונח כגון "גלי-מיקרו"? "מיקרו-גלי" אפשר ליצור כשם תואר, אבל "גלי-מיקרו" - מה יהיה תוארו? (הא' אבן-שושן: "של גלי-מיקרו!") והתואר? מהו התואר?

הא' בלאו: אכן, ההצעה הזאת לא הייתה, כפי שכבר ציינתי, אלא הצעה כללית. אם מתברר, מסיבה כלשהי, שיש צורך בשם תואר, ואי אפשר להביע את הדברים בדרך של סמיכות או בדרך של פירוק סמיכות, יהיה צורך להמציא מלה אחרת או להשתמש במלה הלועזית או במלה אחרת, וכדומה.

הא' אירמאי: עשויים להיות מקרים שבהם נזדקק לשם תואר. אמנם בצירוף דוגמת "גלי-מיקרו" נוכל לומר "של גלי-מיקרו", אבל לא נוכל ליצור את שם התכונה המופשטת. אפשר לומר: "מיקראות" או "מיקראיות". נצטרך לדון בנפרד במקרים חריגים, אך כללית, אפשר לחיות עם הכללים האלה. (הא' מוזן: אבל אלה מקרי-מיקרו!) לא! יש כעשרים אחוזים של מקרים הדורשים גזירת שם עצם מופשט.

הא' אבן-שושן: הבעיה תהיה רק בצירוף כלאיים, לועזי-עברי. כי למשל, מן הצירוף "מיקרו-מגנטי", שאיננו צירוף כלאיים, אנו יכולים ליצור תואר, למשל, "גלים מיקרו-מגנטיים", שתי המלים לועזיות, ואין בעיה. ואינני בטוח, שבצירופי כלאיים תהיה הזדקקות רבה לתארים. נראה, שהצורך הזה לא יהיה גדול.

הא' אירמאי: יש מקרים רבים כאלה!

הא' אבן-שושן: תן לי דוגמה:

הא' אירמאי: יש מונחים שאינם בין-לאומיים, אך ברגע זה אין דוגמה העולה בדעתי.

הא' אבן-שושן: למשל, "מיקרו-מחשב" או "מחשב-מיקרו"?

הא' דותן: אני מבקש לשאול, האם ההחלטה תחייב לשנות צירופים הנוהגים למעשה? אין לי הבקאות המספקת כדי להשמיע דוגמאות, מכל מקום, כיצד ננהג בצירוף כ"אינפרה-אדום" או כ"אולטרה-סגול"? האם ההחלטה תחולל מהפכה בקיים? אני מציע, שההחלטה שתקבל תשמש רק הנחיה לעתיד, ולא תשנה את הקיים. גם מן הניסוח אני מבין, שמדובר כאן בהנחיה להשתדל, ולא בכללי ברזל. (הא' בלאו: אתה שאלת ואתה השבת!) אם כך הדבר, ודאי שאפשר להוסיף מיד, שמכיוון שמדובר בהשתדלות, לא נשנה את מה שקיים ומה שמקובל.

הא' בלאו: אפילו משפט כזה איננו כלל ברזל. אלו הנחיות כלליות, שאנו נשתדל לנהוג לפיהן, אם לא יהיו הפרעות גדולות מדיי; אי אפשר לומר יותר.

הא' בנדויד: אולי אין רע בדבר, שבעולם המונחים הללו, יש שתיים-שלוש אפשרויות נוספות לאותו רעיון לפי ההקשר. בוויכוחים בענייני כלכלה למשל, יכול מישהו לומר: "עסקנו במיקרו", ויודעים מתוך ההקשר, שכוונת האומר היא: "עסקנו במיקרו-כלכלה", ואין צורך לפרט. לכן לא כדאי להחליט על מונח אחד מחייב, אלא כדאי לתת עוד אפשרות אחת או שתיים, ולאפשר להשתמש בכל אפשרות לפי ההקשר.

הא' בלאו: אני מבין, שהניסוח הזה של קווים כלליים, מקובל על המליאה, ואנו יכולים לעבור עתה אל מונחי הכימיה עצמם. (הא' בנדויד: והאנשים שיעסקו בזה ידעו על ההערות והתיקונים שנעשו בניסוח הזה?) הלא זו הצעתו של הא' רבין, שההחלטה הזאת, ובה הקווים הכלליים האלה, תופץ בין הוועדות והוועדים השונים. נעבור אל מונחי הכימיה.

2. מונחי המעבדה הכימית

הא' בלאו: עלינו לדון במונחים שעוררו ויכוחים. המונחים האלה באים בתחילת הנספח שלפנינו.

מס' 551, צנטריפוגה - סְרְכָזָת

אקרא לפניכם את מכתבו של הא' איתן בעניין השורש סרכ"ז:
 "אבינרי, בספרו "יד הלשון", מספר, שהציע את השורש סרכ"ז וכל נגזרותיו ב"פינת הלשון" שלו בשנת תש"ט. נימוקיו: גם "סר" + "רכז", גם בניין ספעל, גם על דרך סְנְרִים, והפועל סְנֹר. הוא מזכיר, שוועד הלשון, ב"מילון למונחי הטכניקה" הראשון, משנת תרפ"ט הביא 'צנטריפוגאלי' - 'כוח בורח מְרָכָז', אבל גנז חידוש זה, והשתמש במונח הלועזי. כבר במהדורת המילון הזה בשנת תש"ו - "ה'בורח" ברח'. המונח 'סרכזת' למכשיר נתקבל במידת מה, ומצאתיו בקצת מילונים רפואיים, כבמילון הרפואי של מזיא."
 בצד המונח הזה, יש שם כמה מונחים. יש שם למשל מְשַׁקְעָת, ואת המונח "משקעת" ראה הא' איתן גם במקומות אחרים.

הא' מגד: יש מי שמציע הצעה אחרת?

הא' בלאו: לא! למעשה ההצעה היחידה האחרת היא ה"משקעת" שהזכיר הא' איתן.

הא' מגד: לא נראה לי, שיש מי שתומך בהצעה.

הא' בלאו: לא, וה"משקעת" לא הובאה כהצעה. המונח הזכר כעובדה היסטורית. השאלה היא, באיזו מידה אנו מעוניינים להרחיב את בניין שפעל במשמעות של "חזרה על", ואם אנו מעוניינים ליצור מחדש בניין שפעל? מובן, שאפשר להשאיר את המונח הלועזי "צנטריפוגה" ולהשתמש בו.

הגב' הראבן: אם אין לנו הצעה טובה יותר מ"סרכזת", נימצא נלחמים בטחנות רוח, כי כל אנשי הרפואה ומרבית אנשי המקצוע, משתמשים זה שנים במלה "סרכזת" ובפועל "לסרכז", ואם לא יהיה מונח מוצלח יותר שיוכל לתפוס את מקומו, לא יהיה מנוס, אלא להשאיר את המונח "סרכזת". (הא' בלאו: או להשתמש ב"צנטריפוגה"). נכון. אבל המלה מקובלת כל כך, שאי אפשר לעמוד על כך שתיעקר.

הא' בלאו: האם לדעתך אין המלה מקובלת רק ב"מידת מה", כפי שציין הא' איתן במכתבו?

הגב' הראבן והא' אבן-שושן: "סרכזת" מקובלת בחוגים רחבים של הציבור.

הא' אירמאי: מ"צנטריפוגה" קשה ליצור פועל, centrifuge to. נראה, שבגלל הקושי הזה השתמשו ב"סרכזת", "סרכז", "סרכוז" ו"מסורכז". ויש במונח הזה צירוף של שתי מלים: "סר" ו"מרכז", היינו, הסמ"ך אינה סמ"ך של הבניין "ספעל". גם חידושים אחרים נוצרו כך, למשל, "קטלוג", "קטלג", או "עדכון" מ"עד כאן". זו צורה מרובעת של צירוף שתי מלים.

הא' דותן: מה פירוש הפועל centrifuge to?

הא' אירמאי: להעביר בצנטריפוגה. להוציא את הנוזלים, ועי"כ להפרידם מן המוצקים.

הא' דותן: אם כן, אפשר לומר: "להעביר בצנטריפוגה" או "להעביר בסרכזת".

הא' אירמאי: הפועל "סרכז" מבהיר מהי הפעולה. ועוד, צנטריפוגה שאיננה מסתובבת איננה עושה דבר, לכן "העברה בצנטריפוגה" איננה מדויקת תמיד, שכן הכוונה היא, שהדבר היה בתהליך של סיבוב בצנטריפוגה.

הא' ינאי: אני יכול לחזק בעובדות את דברי הגב' הראבן: היום, בביה"ס ע"ש זליגסברג, שהוא כבר מכללה, ומכשירים בו באחת המגמות עובדי מעבדה, מלמדים את התלמידים "לסרכז", "סרכזת" ו"סרכוז", והמלים הללו מופיעות אצלם בכל הפרסומים ובספרי הלימוד. (הגב' הראבן: ולא "לצנטרפג"!) לא "לצנטרפג" לפי שעה.

הא' בלאו: ההצעה ברורה, ואפשר להצביע.

הצבעה

בעד המונח סרכזת - 15
נגדו לא הצביע איש

המונח סרכזת התקבל.

בעד הפועל לסרכז (לעומת "להעביר בסרכזת") - 18
נגדו - 1

הפועל סרכז התקבל.

מס' 10, מאניפולאציה - "ידון"?

הא' **בלאו**: לתרגום המונח הלועזי manipulation מוצע המונח העברי "ידון". הא' אירמאי, אנא הסבר במה מדובר.

הא' **אירמאי**: בחומרים, כגון חומרים רדיואקטיביים, שמגע היד בהם מסוכן מאוד, מכניסים לדופנות הכלי הסגור, שבו מצוי החומר הרדיואקטיבי, כפפות מיוחדות, היוצאות כלפי חוץ; הנסיין מכניס את ידיו לתוך הכפפות, כדי לטפל בחומר המסוכן. פעולה זאת נקראת "מאניפולאציה", שמשמעותה שונה ממשמעות המונח בפוליטיקה, בכלכלה או בחברה.

הא' **בנדויד**: ראיתי בכמה ספרים את המונח "טפלול" במקום "מאניפולאציה", וכן "לטפלול". במאמר של שלמה אהרונסון מצאתי "תפלול" בתי"ו. מעתה אינני יודע אם המונח נכתב בטי"ת או בתי"ו. האם המונח "טפלול" או "תפלול" קשור במונח שלפנינו?

הגב' **הראבן**: המונח הזה קשור לפסיכולוגיה.

הא' **אירמאי**: אמרתי בדבריי הקודמים, שאיננו עוסקים במאניפולאציה במשמעות פסיכולוגית. במונחי הפסיכולוגיה הוצע המונח "טפלול", ומשתמשים בו במשמעות הזאת. המשמעות של מאניפולאציה בפסיכולוגיה היא, עשיית פעולות מפוקפקות, לעומת זה, במעבדה או בתעשייה, מאניפולאציה היא שימוש בידיים לעשיית פעולות מסוימות.

הא' **מגד**: נראה, שקשה לקבל את המונח "ידון" ל"מאניפולאציה" משני טעמים שונים. האחד, ל"מאניפולאציה" יש גם משמעויות אחרות בתחומים אחרים כפי שראינו. והאחר, ב"ידון" יש אסוציאציה רבה למלה "דיון", ורבים ייכשלו בהבחנה ביניהן. האם השתמשו פעם במונח "אצבוע"?

הא' **אירמאי**: המונח "אצבוע" כבר תפוס ל-fingering, התהוות אצבעות נוזל צמיג אחד במגע עם נוזל צמיג אחר.

הגב' **הראבן**: בפוליטיקה ובסוציולוגיה מתרגמים את "מאניפולאציה" - "תפעול". מתפעלים אנשים, כדי לגרום להם שיעשו פעולה אחרת. המונח מקובל היום גם באוניברסיטאות. משום כך נראה לי, שאם נשתמש ב"תפעול", ב"טפלול", ושמה גם ב"ידון", ייווצר בלבול, ולא ידעו כיצד לתרגם את המונח בכל פעם. לפיכך, מוטב שנמצא מלה אחת ל"מאניפולאציה" שתכלול את משמעותה בכל התחומים.

הא' **בן-חיים**: הבעיה היא, ש"מאניפולאציה" משמשת בכמה מובנים. והשאלה היא, אם אפשר לתרגם את המונח למלה אחת, שיהיה בכוחה להביע את כל המובנים. לפי מה שהסביר הא' אירמאי, משמעות המונח כאן היא עשייה בידיים ולא בשום אמצעי אחר. אם כן, האם הכוונה למונח הגזור מן המלה "יד"? אם כן, תוספת הנו"ן ב"יידון" איננה נראית לי, משום שנוספה בגלל ההשפעה של שם התואר "ידי". כשהשם בעברית הוא של שני עיצורים וגוזרים ממנו פועל, שאי אפשר לו בפחות משלושה עיצורים, לעתים מוסיפים עיצור יו"ד כמו אחוי מן אח, או ידוי מן יד. הואיל ויידוי כבר משמש לעניין אחר, ניתן למשל להכפיל את השם וליצור פועל מרובע מעין יִדִּי, כמו הדהד מן הד. ודרך זאת נראית לי מכוונת יותר לעברית מתוספת נו"ן המוצעת.

הא' **אמיר**: בתחום החברתי והפוליטי מקובל לכתוב גם לְטִכְסֵס, היינו, לפעול בטכסיסים. ואולי צריך לראות בזה גנאי מבחינה פסיכולוגית.

הא' **אירמאי**: המונח "תפעול" כבר נתקבל כתרגום ל-handling. אין זו מאניפולאציה, אלא פעולה אחרת בתעשייה.

הא' **איזק**: הוועדה למלים בשימוש כללי" דנה בשעתה ב"מאניפולאציה" בלי קשר לפסיכולוגיה, לסוציולוגיה או לתחום אחר. הוועדה הציעה את המלה "טִכְסֵס" ואת הפועל לְטִכְסֵס. והועלה אז גם המונח "יִדִּי" דוגמת המונח שהציע הא' בן-חיים.

הא' **מיקס**: לְטִכְסֵס משמעו לנהל טכסיס כלשהו. "יִדִּי" מזכיר את "הִדְהוּד". ו"יידון" יזכיר את יידון (מלשון "דין"). כמדומני, שמדובר פה בחומרים שאסור לנגוע בהם ביד. (הא' **אירמאי**: לא! יש צורך לנגוע בהם ביד!) יש כאן שני יסודות, "יד" ו"נגע" ו"מגע" - אפשר ליצור צירוף לְנִגֵּעַ, "אֲנִיגֵעַ" המשלב "יד" ו"מגע". ואולם אני מסיר את הצעת, לאחר הסברו של הא' אירמאי.

הגב' **הראבן**: הערת שוליים למשמעות השלילית שהועלתה כאן כלפי "טִכְסֵס" ו"תפעול" מפי הא' אמיר. "כיתה מתופעלת" למשל, להבדיל מכיתה אחרת, היא כיתה שאין כל אחד עושה בה מה שלבו חפץ. אין כאן משמעות שלילית, שלא כמו "טִכְסֵס".

הא' **קדרי**: מאחר שהותרה הרצועה, ומותר להציע, אפשר לחשוב על יצירת שורש מ"מַגֵּעַ", "מגוע". יש כבר דוגמות ליצירת שורשים תנייניים במ"ם. לא תמיד קיבלנו אותם, אבל היו שנתקבלו.

הא' **שפרבר**: אולי "לְתִיד", "תִּיד"? ומה על המכונה manipulator?

הא' **מגד**: אני גם מעז לבדוק את ההצעה "תִּשְׁמוּשׁ"!

הא' **בלאו**: כלומר, אתה חוזר בך מהרגשתך, שאנו מתרגמים כאן את המלה האנגלית. בעצם אין לנו בררה. (**קריאות ביניים**: והפועל יהיה "לְתִשְׁמוּשׁ"?)

הא' **אירמאי**: רצוני להעיר על כמה מן ההצעות שהועלו כאן. למונח "מגע" אין לי התנגדות עקרונית, אלא שהוא עמוס משמעים. יש גם חשש שלא יבחינו בין "מגע" - "קונטאקט" ובין "מאניפולאציה". "מאניפולאציה" איננה "קונטאקט", אלא פעולה בידיים. ואין זו פעולה של משמוש או של זריקה, אלא למשל, הכנסת מוט לתוך כור או הוצאת מוט מתוך כור. משום

כך המונח הקשור במלה "יד" יהיה המונח המתאים ביותר, ו"ידון" מ"ידני" ו"ידוד" שניהם יתאימו. לי נראה יותר "ידון", כי הוא פשוט להגייה. "ידוד" קצת קשה יותר להגות.

הא' **אבן-שושן**: רבותי, אם קיבלנו, אמנם בהיסוס מה, עד כמה שזכור לי, את התואר "ידני" (בקמץ) או "ידני" (בשווא) (**קריאות**: "ידני" בשווא!) (אינני בטוח, שלא יתקבל בסופו של דבר "ידני" בקמץ, כי ישמעו את המלה "יד" בדיבור. בדקדוק יישאר המונח "ידני" בשווא, אבל בציבור יהיה המונח "ידני" בקמץ. עבודה ידנית (בקמץ). עבודת ידיים תהיה "עבודה ידנית" לעומת "עבודה חרושית-תעשייתית". המלה שגורה מאוד בחיי היום יום). ברור, שלאחר שהתקבל המונח "ידני", תהיה השאלה הטבעית: כיצד נאמר "לעשות בידיים"? והתשובה תהיה: "לְיַדְן", היינו, הנו"ן הפכה לחלק מן השורש. משום כך נראה לי "יידון" ו"לידן" טבעיים מאוד, ויש לנו אסמכתאות רבות מאוד לעניין הזה. (הא' **פורת**: לי הדברים אינם נראים טבעיים אלא נראים "שלא כדרכה"). "שלא כדרכה" היא גם דרך! נראה לי, שאזננו יכולה בהחלט להתרגל לשימוש הזה, "לְיַדְן", "מְיַדְן", כלומר: פועל בידיים. הדבר דומה לגזירת "חִמְצוֹן", "חִמְצוֹן" ו"לְחִמְצוֹן" מן השורש חמ"ץ, והדברים נראים.

הא' **אמיר**: הערה על הערה, בעניין הנימה השלילית שב"טְסָסוּס". ההוראה השלילית קיימת כבר במונח הלועזי! אשר לשימוש המכאני, אני חוזר ומציע את השורש הד"ה.

הא' **מנצור**: כל המונחים האלה מעוררים בעיות. מדוע אי אפשר להשאיר "טיפול ביד" או "טיפול יִדְנִי" וכדומה?

הא' **בלאו**: אפשר להצביע עכשיו. ראשית, יש לנו ההצעה של הא' מנצור, והיא ההצעה המרחיקה לכת ביותר: לקבוע צירוף "טיפול ביד", ובכך למעשה לא לקבוע מונח; כנגד ההצעה הזאת מוצעות כל ההצעות האחרות.

הא' **אירמאי**: רבותי, הצירוף "מטופל ביד" יכול לשמש איש ספרות או איש לשון, אך בשום פנים לא יוכל לשמש אנשים העוסקים בטכניקה ובתעשייה. לאנשים הללו דרושים קאטאלוגים ובהם כותרות. הם זקוקים לפועל פעיל ולפועל סביל; צריך לומר "יִדְן", "מְיַדְן", "יִדְנָתִי", "יִדְוֹן", "לא מְיַדְן"; אי אפשר לבטא את הדברים הללו באמצעות "טיפול ביד"! ולכן, מה שאתה מציע, הא' מנצור, הוא בלתי אפשרי, ואם ההצעה תתקבל, יאמרו "ממונפל" מ"מאניפולאציה".

הצבעה

- בעד ההצעה, שלא לקבוע מונח אלא להביע את המושג בדרך ביטוי כגון
- 5 - "לטפל ביד" וכדומה
  - 16 - נגד הצעה זו ובעד קביעת מונח לפי אחת ההצעות האחרות

נתקבלה ההצעה לקבוע מונח מיוחד למושג מאניפולאציה.

ה צ ב ע ה

- בעד יצירת המונח באופן כלשהו מן המלה "יד" (בתוספת של אותיות או של אות שורשית שלישית)
- 16 -
- 1 - נגד הצעה זו, ובעד מונח הגזר מן מגע, או משש או הדא

הוחלט ליצור את המונח מן המלה "יד".

הא' **בלאו**: עלינו לעסוק אפוא בהצעות שקשרו את המושג מאניפולציה עם שם העצם "יד", לפנינו שלוש הצעות להוסיף אות שורשית נוספת: יידון, ידיוד, וידייה.

הא' **אבן-שושן**: ראוי להזכיר, ששני הוועדים החליטו על יידון, (הא' **בלאו**: נכון!) ולכן אין להציג את שלוש ההצעות כשקולות. קודם כול עליך להצביע על יידון, כי כך החליט ועד המינוח וכך החליטו שני הוועדים.

הא' **בלאו**: נכון, אבל אנחנו חייבים להצביע על כל ההצעות.

הא' **רבין**: אני רוצה להזהיר, שאם אכן יתקבל "יידוד", לא נוכל להשתמש בזה לדברים שנעשים בשימת היד. יש למשל שיטת רפואה של שימת יד. "יידון" מתאים יותר לעניין זה.

הא' **בלאו**: הוצעה גם הצעה רביעית: צירוף המלה "יד" למלה אחרת: יד+נגע.

ה צ ב ע ה

- בעד המונח "יידון" - 12
- נגד המונח "יידון" - 8

הוסכם, שאין צורך להמשיך ולהצביע בעניין ההצעות האחרות.

המונח "יידון" התקבל.

מס' 717, tissue paper - **טושית?**

הא' **בלאו**: שני הוועדים הציעו את הצורה "טושית". קודם הוצעו גם "ניירית" ו"קנחית". אלה אפוא שלוש ההצעות. הצעת שני הוועדים היא "טושית".

הא' **מגד**: מדוע "טושית"? האם בגלל הדמיון לאנגלית?

הא' **בלאו**: אין לי ספק, שהסיבה העיקרית להצעה היא הדמיון לאנגלית. אך גם הצלחנו למצוא שורש טו"ש בעל הוראה קרובה.

הא' **אירמאי**: tissue paper הוא מונח שמשמש בתעשייה. נייר זה מצטיין בדבר אחד: יש בו חללים ומשקלו קטן. הציבור מכיר רק את אחד השימושים של הנייר הזה, הניגוב והקינוח. "טישיו" היא מלה אנגלית, אך היא משמשת גם בצרפתית וגם בגרמנית. השם הזה כבר מופץ בכל הארצות שבהן משתמשים בסוג זה של נייר. הנייר קרוי על שם מפעל שמייצר אותו. בוועד המינוח ובשני הוועדים חיפשנו מלה עברית ל-tissue. חבר הוועדה מצא שמשמעות השורש טו"ש היא שפשוף, ומכיוון שהמשמעות קרובה, וגם הצליל דומה לצליל המלה בלועזית, הוצע להעלות את "טושית" לדיון.

הא' **בן-חיים**: אנחנו יכולים להשתמש במלה הלועזית "טישיו". הרי מותר להשתמש במלה לועזית. אבל לא נראה לי כלל להמציא מלה ולהסמך אותה לשורש טו"ש, שמשמעותו אינני יודע בדיוק מהי. המלה הזאת "טושית" פסולה בעיניי, ואפשר למצוא מלה אחרת כגון "ניירית" או "קנחית", שהוצעו בשני הוועדים ואפשר גם כאמור לא לתרגם.

הא' **איזק**: הדברים נראים לי קצת לא עקיבים. בעניין טפיפית (מס' 622), שעוד תידון כאן, הסביר לי הא' אירמאי, שהוצע בוועדה "פיפית", אך דחו אותה, משום "קרבתה" למלה הלועזית, "פיפט", והוצע תחתיה "טפיפית", ואילו בעניין "טושית" הועדפה "טושית" על אף הקרבה ללעז. (הא' **אירמאי**: בעניין "טפיפית" היה נימוק אחר, ועוד נגיע לזה.)

הא' **אמיר**: על יד מוט ההילוכים בכל מכונית מונחת קופסת מפיות, והיא נקראת "עלעלית". אולי נקבל את השם הזה לנייר טישיו?

הגב' **הראבן**: מדובר בעצם בממחטה. יש שם מסחרי ל"טישיו", "מגבוני נייר". אינני מדברת על התפקוד אלא על הדבר עצמו, ולכן אני מעיזה ומציעה: "דקדק" על משקל "דרדק". קופסה של "דקדקים".

הא' **אלדר**: שאלנו פעם במעבדה כימית, מה שימוש של הנייר הזה, ואמרו לנו, שאין מדובר בגליל, שתולשים ממנו נייר ומשמש לניגוב. מדובר בנייר, שיש בייצור או באיכות שלו דבר השונה מניירות אחרים, אך לא ברור בדיוק מהו, ומכל מקום הוא משמש שימוש מיוחד במעבדה הכימית.

הא' **פורת**: לפי ההסבר של הא' אירמאי, מדובר בנייר שיש בו חללים. (הא' **אירמאי**: המאפיין העיקרי, שמשקלו למטר רבוע קטן מאוד.) שמא אפשר ליצור מ"מלמלה" - "מלמלית"?

הא' **ינאי**: אני מבקש להבהיר, שאנו באמת מערבים כאן סוגים שונים של נייר, ושמות שונים להם; ממש "מין בשאינו מינו". יש שימוש מיוחד לנייר ה"טישיו" במעבדה, ויש ניירות אחרים לשימושים אחרים. שאלתי בעניין מהנדס טקסטיל, מר ריצ'ארד טוקר מ"מכון הסיבים", איש המתמחה בתעשיית הנייר. מהנדס זה הוציא בעת האחרונה מילון חדיש וחשוב למונחי נייר, ולפי דבריו, בכל השפות שבעולם אכן אומרים "טישיו"; ויש הבדל בין "טישיו פיפר" לבין המגבוניים. מי שינגב את ידיו בטישיו פיפר, הנייר יידבק לידי (הגב' **הראבן** ו**בהט**: נכון!), ואילו המגבוניים הם מנייר צפוף וחזק הרבה יותר, ואם משליכים אותם לאסלה, חלילה, הם יסתמו את הביוב סתימה חמורה. אותם שמנגבים בהם במעבדה את הכיורים ואת השולחנות הם אמנם מגבוני נייר. לעומתם נייר "טישיו" הוא נייר רך ביותר, נייר עדין, ואינו משמש לא לניגוב ידיים ולא לשולחנות, אלא לניגוב מבחנות או כלי ניסוי עדינים אחרים, העשויים זכוכית, כגון עדשות, או לניקוי מאזניים רגישים במיוחד. (ואם ישתמשו במגבוני-נייר

לניקוי עדשות המשקפיים - יפגמו בצלילות העדשה. לכן משתמשים לשם כך דווקא בנייר "טישיו", זה הדקיק והרדך. אכן גם הטקסטורה של נייר טואלט היא פעמים הרבה כ"טישיו פיפר". נשים, למשל, לקינוח פניהן בשעת האיפור משתמשות ב"טישיו פיפר" וחלילה להן מלהשתמש במגבוני נייר.

על כן נראה לי, שקבלת ההצעה "טושית" תשימונו לצחוק בקהל, ואני עבדכם אתבייש לפרסמה בציבור, אלא אם יכפו עליי הר כגיגית. אך כדאי שיהיה ברור: "טישיו" מקובל בכל העולם, והוא מונח מקצועי, ואין הוא מגבוני נייר. זה סוג אחר של נייר, בעל מרקם (טקסטורה) שונה. על כן אני מבקש, שחברי האקדמיה בבואם להצביע יחשבו גם על ציבור המשתמשים בנייר ובמונח.

הא' רצהבני: דיברו כאן בהצעות בלתי מתקבלות. ההצעה שנראית בעיניי, ושני הוועדים דנו בה ואף אישרו אותה, היא **קנחית**. השורש קנ"ח מתאים לשימוש שמדובר בו כאן. המלה "ממחטה" שהציעה הגב' הראבן אינה נראית, מפני שהמלה היא משורש מח"ט [ממנו בסירוס אותיות השם 'חטס' והפועל 'חטס' (ישעיה מח, ט) שמקביל לו בפסוק 'אַאָרִיךְ אָפִי']. כפועל מהלך היה בלשון הערבית והעברית גם יחד. בערבית 'מכט' - קינח אף (של תינוק); תמכט ואמתכט - קינח אפו שלו. בעברית 'מַחַטּ הפתילה' - קינח הפתילה והעביר את האפר ממנה; ואף מַחַטּ אפו שנתקבל בדיבור העברי בארץ ישראל (ראה מילון בן-יהודה עמ' 2907). יוצא אפוא שהממחטה מיועדת לחטס. ה"קנחית" דומה ל"קמחית" שבלשון חכמים. אם כן, מדוע לא נקבל "קנחית", שנראית מכל הבחינות?

הגב' בהט: רצוני לחזק את קבלת המלה "מלמלית". במילונים אין המלמלה מוגדרת כאחד הבדים המסוימים. היא משמשת במשמע דק וקל, ומכיוון שאין מדובר בבד מסוים, אין משתמשים עכשיו במלה הזאת, אלא לעתים רחוקות בהכללה; משל ל"בגדי מלמלה", כלומר: בגדים העשויים מבדים דקים ועדינים (קריאות: טול, בגדי טול). לא רק טול, אלא כל מיני בדים דקים, כגון שיפון.

הא' מגד: יש לי תיקון קטן להצעה של הגב' בהט: "דפרך". יש לזה צליל יותר רך. ובכלל - נראה לי מאוד, מכיוון שהוא גם מצחיק במקצת.

הא' בלאו: ראשית נצביע על הצעת שני הוועדים.

ה צ ב ע ה

בעד טושית - 4

נגד טושית - 16

הא' בלאו: נעבור לשתי ההצעות של הוועדה, ואחר כך לוועדות האחרות. נצביע כמה פעמים, ובסוף נצביע על שתיים-שלוש הצעות.

הא' בן-חיים: האם מוכרחים לרשום כל הצעה ולהצביע עליה? הוועדה לא שמעה את ההצעות שהועלו כאן. אני מציע שההצעות שהועלו כאן ואשר הובאו לפני שני הוועדים יידונו במסגרת שני הוועדים, כדי שישקלו החברים את ההצעות.

הא' **בלאו**: נדמה לי שזה אחד המקרים שהמליאה יכולה להצביע. כאן אין מדובר בצורך לצרף מומחה. אני מציע, שלמרות הכול נצביע על הכול. אביא לפניכם את כל הרשימה, ואחר כך נחליט לפי התוצאות שיתקבלו.

הא' **אמיר**: המצדדים ב"קנחית" תומכים את עמדתם בכך שהמלה מצביעה על השימוש - לקנח. יש מיני שימושים שאין הדעת נותנת להצביע עליהם במפורש. לכן מוטב כאן למשל, "מלמלית" או "עלעלית". מונחים אלו נותנים מושג על קלילות המוצר.

ה צ ב ע ה	
10 -	בעד קנחית
5 -	בעד ניירית
2 -	בעד דפדק (במלה אחת)
5 -	בעד דפרך
3 -	בעד עלעלית
8 -	בעד מלמלית

הא' **בלאו**: שתי ההצעות שקיבלו את מרב הקולות הן: קנחית ומלמלית. אנו צריכים להכריע בין קנחית למלמלית.

10 -	בעד קנחית
11 -	בעד מלמלית

המונח מלמלית נתקבל.

הא' **בלאו**: אנחנו עוברים עכשיו אל מונח שהא' איזק כבר הזכיר אותו. הכוונה למזלף קטן הנקרא בלועזית "פיפטת". במונחי כימיה הוצע "פיפית". הייתה הצעת הוועדה - פיפוט. ע"כ הציגו שני הוועדים - טפיפית. הפועל - לטפטף וטפטוף. (שאלה: מהי טפיפית?)

הא' **אירמאי**: במעבדה כימית צריך לעתים קרובות לקחת כמות מסוימת של נוזל הנמדד בסנטימטרים קוביים, ולצורך זה משתמשים בשפופרת המעובה באמצעה ולה שני קצוות. מכניסים את הטפיפית, ושואפים את הנוזל. באנגלית, בצרפתית ובגרמנית הטפיפית נקראת pipet(te) והפועל - to pipet(te). יש מונח אחר "טפי" או "טפי" ועל ידי החדרת פ"א נוספת וסופית - ית יצרו "טפיפית" ומ"טפיפית" יצרו את הפועל - טפטת, טפטות. ההצעה הראשונה צריכה להיות "טפיפית". בוועדה הציגו טפיפית בגלל הקרבה ל"טפה", אך "טפיפית" היא טיפה קטנה droplet, לכן דחו זאת והסתמכו על "טפי" והציגו "טפיפית".

מדובר בדרך כלל בשפופרת צרה בקצה, קצת רחבה לכל אורכה, ומחוברת לשרוול סרוג העשוי מגומי מנופח. פעם היא נקראה "טפי" מ"טיפה". כאן מדובר על כמות של נוזל - מטיפה ועד כמה סנטימטרים קוביים - מהשוורש נט"ף. כי הנוזל יוצא טיפות-טיפות מן הצינור הדק.

הא' **אבן-שושן**: לכאורה השם פפית מתאים מבחינה מסוימת, כי אומרים "פפיות" - ולא שני פיות - פה למעלה ופה למטה.

הא' בלאו: אם זה נכון.

הא' אירמאי: הפירוש העממי המקובל הוא פיפיות. המלה פיפית מעוררת אסוציאציות שאינן עדינות, לכן הצענו לתת למונח צורה טפיפית.

הא' איזק: כשם שטענתי קודם נגד טפיפית, אני טוען עכשיו בעד הפיפית. הפועל מ"טפיפית" מלאכותי, לא כבמלה פיפית, שהיא עברית במקורה, כפי שצינתי, ואינני מקבל את הקרבה ללעז. הרי כולנו נוכחנו לדעת, שהאקדמיה לא נהגה דווקא כך. אני אומר שאין טעם להשתעבד ללעז ולקבוע מלים על פיו. אבל כשהלעז תואם והולם את המקור העברי, אינני רואה שום סיבה להתנגד לכך.

הא' בלאו: אולי תדבר גם על הפועל הנגזר. בעצם הסיבה שדחינו את הטפיפית בשני הוועדים הייתה הקושי בגזירת הפועל. איך נכתוב את הפועל - בתי"ו?

הא' איזק: כן. פיפות אינו זר או יוצא דופן ביותר לעומת מה שהציעה הוועדה, טפתות.

הא' פורת: צריך למצוא מלה שנקל לגזור ממנה פועל, כגון לטיף. אני מציע טיוף.

הא' בלאו: האם אין הפועל הזה תפוס בהוראת להציף או בהוראה אחרת? "על דאטפת..."

הא' איזק: הא' בן-חיים הציע, ואני חושב שכדאי להביא לפני המליאה, את שם הפעולה פיפוי. לשם מה צריך לחפש תי"ו?

הא' אמיר: אנסה להציע להחזיר את הדברים למישור העברי, למלה טיפה: שם הפועל - טיפוי, לטפות, והכלי - מטפת על משקל מצבת.

הא' מגד: הרי יש כבר מטפת.

הא' אירמאי: האקדמיה לא קבעה.

הא' אמיר: והפועל לטפה בבניין פיעל.

הגב' בהט: במילונים יש בלבול גמור בין מִטְף לטפטפת. יש מלים רבות שאנו משתמשים בהן בערבוביה. אני מציעה לקחת את אחת המלים האלה: או טפטפת או מִטְף. אולי מתאימה יותר המלה מִטְף והפועל יהיה לְנִטְף.

הא' בלאו: נדמה לי שאומרים מנטף.

הא' ינאי: מטפה ומטף שניהם משמשים.

הא' קדרי: אני מבין שהשם המוצע הוא פיפית. ולכן הפועל יכול להיות פִּיף ושם הפעולה פיפף. זו צורה עברית שאיננה תפוסה ואף איננה מוזרה.

הא' אלדר: אם זיכרוני אינו מטעה אותי, מסתבר שהשימוש הוא מעבדתי, במעבדות רפואיות עושים חתך באצבע להוציא דם ושואבים אותו.

הא' **אירמאי**: לא. מבחינת השימוש מכשיר זה הוא כמו טפטפת, מוציא טיפה בלבד. אבל השוני בינו לבין טפטפת מתבטא בדרך השאיפה. במכשיר זה שואפים. ולכן יש פה עניין של טיפה כמו בטפטפת. וההצעה של הא' אמיר מבחינה זו מתאימה, היינו לטפה או ההצעה לטפטף. צינור זה מעביר נוזל ממקום אחד למקום אחר, לפעמים בטיפות ולפעמים בקילוח. לא תמיד קשור הדבר לטיפות, אם כי הדבר אפשרי. דם, למשל, מוציאים בכמות קטנה וחומצה מוציאים בכמות גדולה. טפטפת היא מונח חקלאי מקובל לצינור בעל חורים, שמשמשים בו להשקיה.

הא' **אמיר**: גם לקירור אוויר. עושים זאת באילת.

הא' **אירמאי**: זה צינור שיוצא ממנו נוזל והשימוש אינו חשוב. במונחי הכימיה של ועד הלשון בשנות השלושים נקבע המונח טפית למכשיר שמוציאים ממנו טיפות ומכניסים לעיניים. טפי או טפי או טפי - לא זכור לי הניקוד, הוא מה שרבים קוראים לו - מְנִטָּף או מְנִטָּף. לגבי מונח זה לא בדקתי אם הייתה קביעה. כאן אין מדובר לא על טפי ולא על מְנִטָּף.

הא' **ינאי**: טפי - מופיע במונחי מטבח עם ציור בציור. משמעותו - אסוך בעל פייה מוארכת למעלה. מטפטפים בו שמן לפי מידה, והוא משמש בעיקר למטבח.

(הא' **אירמאי** מצייר על הלוח ומסביר.)

הא' **מגד**: יש לי הצעה לסדר לפני ההצבעה. מביאים לפנינו תמונה על דבר ספציפי, שהציבור כולו לא ישתמש בו לעולם, אלא רק אנשים מסוימים שעובדים במעבדות. מדוע המליאה צריכה לעסוק בה?

הא' **בלאו**: הסיבה מובנת. הרוב הגדול של המונחים האלה אינם באים לפניכם. היו מונחים שהתעוררו עליהם חילוקי דעות, וחילוקי הדעות בשני הוועדים יש להם אופי אחר מחילוקי הדעות שבמליאה, ואין לנו למעשה בררה אלא להביאם לפני המליאה. בסך הכול מדובר בחמישה-שישה מונחים מתוך מספר גדול מאוד של מונחים. הגישה העקרונית היא הגישה שלך. משום כך יצרנו את שני הוועדים. ואולם צריך לשים גבול באיזה שהוא מקום. אי אפשר להאציל את כל הסמכויות על שני הוועדים. כשיש חילוקי דעות או כשיש בעיה דקדוקית, אין לנו בררה אלא להביאה לפני המליאה.

הא' **שפרבר**: במסכת כלים ב', ג', מוזכר שם של מכשיר דומה בעל "בטן".

מס' 616 - מנשף

הא' **בלאו**: עד שייבדק מה השם, נעבור למונח - מנשף (מס' 616). זה אחד המקרים שלא הבלענו את הנון. עלינו להצביע על המונח "מְנִשֵּף", שהציעו שני הוועדים.

הצבעה

בעד המונח "מנשף" - הרוב
נגדו לא הצביע איש

המונח "מְנִשֵּף" נתקבל.

הא' בלאו: נעבור למונח מסיסה – solvation (מס' 342). הא' אירמאי, אנא הסבר.

הא' אירמאי: יש סוגים שונים של התמוססות. למשל: (א) סוכר נמס במים, זה הסוג שכולנו מכירים; (ב) מתכת נמסה בתוך מתכת אחרת, ההתמוססות הזו נקראת סגסוגת; (ג) מוצק מתמוסס בתוך מתכת נוזלית, ההתמוססות הזאת נקראת מלגום, למשל כסף בתוך כספית. (ד) סוג נפוץ מאוד של התמוססות: מלחים רבים ורכובות כימיות רבות שתוך התמוססותם במים הם גם מתרכבים במים. כלומר, זו התמוססות המלווה בתגובה כימית. הסוג הזה של ההתמוססות נקרא באנגלית solvate, ולא dissolve, שמתאים יותר לסוגים הראשונים הנ"ל של ההתמוססות, ולכן המונח כאן הוא solvation ולא solution. כאן דרוש מונח מיוחד. הועלו כמה הצעות בשני הוועדים, אך הבאנו הצעה זו – "מסיסה" – כי שורש זה איננו תפוס בבניין קל.

הא' בלאו: ההצעה אפוא היא להביע את solvate בבניין קל של מס"ס.

הצבעה

בעד מס"ס בבניין קל – מסיסה – הרוב

המונח "מסיסה" נתקבל.

הא' בלאו: עתה, עלינו לאשר את המונחים הנותרים, שלא הובאו לפני המליאה, משום שהייתה הסכמה עליהם.

הא' ינאי: מדובר במונחים שראיתם, אלא שאיש לא ערער עליהם.

הצבעה

בעד קבלת רשימת מונחי המעבדה הכימית – הרוב

רשימת מונחי המעבדה הכימית נתקבלה.

הא' שפרבר: במסכת כלים, פרק ב' משנה ג', מוזכר צינור ("סילון") כפוף, והמפרשים מסבירים שאין הכוונה שהוא כפוף אלא שיש לו "בטן" באמצעו. לכן אולי יתאים השם "כפיפית".

הא' אירמאי: כיוון שהשם מתאים לצינור בעל "בטן", ואיננו דנים בצינור כזה, אין מקום לקבל את השם "כפיפית".

הא' **בן־חיים**: למה אנחנו חייבים לומר טפית? בציבור, "טפטפת" מקובלת. אמנם אין זה מונח מקצועי, אך האם לא נוכל להשתמש בו? לשם מה צריך ליצור פועל אחד ומיוחד בשביל הפעולה בטפטפת, כלום אי אפשר לומר הוציא טיפות וכיו"ב?

הא' **אירמאי**: אין מדובר פה בשימוש בקרב הציבור הרחב. אנו מדברים על אנשי מקצוע, שעובדים במעבדות כימיות. הם זקוקים למלה אחת גם בשביל קטלוג, וגם בשביל הזמנה. הם זקוקים לפועל. צריך להוסיף למונח "טיפיפית" פועל שייגזר ממנו.

הא' **בלאו**: יש לנו שני סוגי הצעות: (1) לשם העצם ולפועל יהיה קשר כלשהו למלה טיפה - לפי הצעת שני הוועדים; (2) תיקבע המלה "פיפית" והפועל ייגזר בגזירה כלשהי ממנה.

הצבעה

- 14 - בעד ההצעה הראשונה
נגדה לא הצביע איש
- 6 - בעד ההצעה השנייה

הצעת שני הוועדים נתקבלה.

הא' **בלאו**: אם כך, יש לפנינו שתי הצעות: (1) טפיפית וממנה - טפּתות; (2) הצעת הא' אמיר - מטפּת, הפועל יהיה טפּה; והשם - טפּוי. נפריד בין הצעת השם להצעת הפועל. להצעת השם יש שתי אפשרויות: (1) טפיפית; (2) מטפּת.

הצבעה

- 13 - בעד טפיפית
- 2 - נגדה
- 4 - בעד מטפּת

השם טפיפית נתקבל.

הא' **בלאו**: אנו מעלים להצבעה את הפועל ואת שם הפעולה; יש ארבע אפשרויות: (1) טפּתת - טפּתות (הצעת הא' אירמאי); (2) מגזרת ליי - טפּה - טפּוי; (3) מגזרת ליי - טפּה - טפּינה; (4) מגזרת עיי - טיף - טיוף. נצביע על כל אחת.

הצבעה

- בעד טפּתת - טפּתות לא הצביע איש
- 9 - בעד טפּה - טפּוי
- 7 - בעד טפּינה - טפּינה
- 12 - בעד טיף - טיוף

הא' בלאו: עלינו להכריע עתה בין טפה - טפוי לבין טיף - טיוף. נצביע רק פעם אחת.

הצבעה

בעד טפה - טפוי לא הצביע איש

בעד טיף - טיוף - 16

ההצעה טיף - טיוף נתקבלה.

ב.

הא' בלאו: יש לפניכם שתי הצעות לתעתיק מערבית לעברית (נספח מליאה קס"ו-קס"ז מס' א/90/1 - ט' בטבת התשמ"ד, 19 בדצמבר 1983). שתי ההצעות הללו אינן האפשרויות היחידות, הן קרובות לטרנסליטרציה (=העתקת אות כנגד אות מערבית לעברית) יותר משהיה אפשר לצפות.

ההצעה הראשונה היא המשכת המסורת הקיימת בערבית-היהודית. כידוע, יהודים בארצות ערב כתבו במשך מאות בשנים בדרך מסוימת, והכתיבה הזאת עדיין חיה בימינו אלה. אין זו טרנסקריפציה (=תעתיק בכתיב המתאים ביותר לשפה המקורית), אלא טרנסליטרציה (=תעתיק אות כנגד אות), למשל: א־שיך - שם הפרשן הוא אלשיך; כולנו אומרים כיכר מוגרבי אף על פי שבמקור הייתה غ , כי כך ביטאו את הגימ"ל הרפה. שתי הדוגמאות אינן מציעות לשקף את המבטא. אם נרצה לשקף את המבטא, עלינו לכתוב מוררבי בשתי רי"שין, ואששיך - בשתי שי"נין.

ההצעה השנייה קושרת את הכתיב שלנו אל הכתיב הערבי. היא מחקה את הכתיב הערבי הקיים.

יש **הצעה שלישית** והיא לחקות את המבטא. גם הצעה זו מעוררת בעיות. לדוגמא השם עבדול נאצר. לא יעלה כמעט על דעת איש לכתוב נאסר בסמ"ך, והתוצאה - לפי שלוש השיטות אנשים יבטאו נאצר במקום נאסר (**קריאה**): יש הרבה בספרות נאסר בסמ"ך). אבל גם כאן אתה מטיל את המבטא האשכנזי על הטרנסקריפציה הזאת.

אני חוזר על שלוש האפשרויות (הוצעו כאן רק שתי ההצעות הראשונות): (1) להמשיך במסורת; (2) לחקות את הכתיב הערבי ככל האפשר; (3) לנסות לשקף ככל האפשר את המבטא הערבי באמצעות המבטא העברי.

הא' **בן-חיים**: מוטב להגדיר זאת כך: מצד אחד יש לנו תעתיק מסורתי וכנגדו מוצע תעתיק שאינו מסורתי והוא חיקוי לכתיבה העברית. אישית, אני תומך במסורת של כתיבה, אבל צריך להביא בחשבון מעשינו שיש לעתים מסורות שונות וכן שימוש הנוהג בארץ זה עשרות בשנים, וגם הוא מסורת. צריך לזכור שכתבו יהודים את לשונותיהם המדוברות באותיות עבריות, בין שכתבו יוונית, בין שכתבו לשון רומנית כמו הספניולית, ובין שכתבו יידיש, בכולן השתמשו באל"ף בי"ת העברי שלא היה מכוון להן, ועל כן נמצא לפעמים שבא"ב העברי יש חסר או יתר לעומת הדרוש ללשונות הנ"ל, והוא הדין בכתיבת הערבית בא"ב עברי, אלא שיש בין שתי הלשונות יחס מיוחד, יחס של קורבה תולדתית ושל העובדה ששתיהן חיות בכפיפה אחת בארצנו.

בתעתיק לשון זרה לכתב ולכתיב המקובלים בלשון המסוימת נוהג כלל זה: משתמשים בסימן הכתב המקובל בלשון המסוימת גם לגבי הלשון הזרה עד כמה שאפשר, וכך תתועק למשל מלת שום באנגלית - shoom, בצרפתית - choum, בגרמנית - schum, בפולנית - szum, בצ'כית - sum. בדרך זו נהגו גם היהודים בכותבם לשונותיהם המדוברות בכתב עברי.

ולגבי תעתיק הערבית פירושו - שימוש באותיות העבריות כהגייתן בפי אותם היהודים להביע מלה ערבית. וכך הובעה ה-ח' על ידי הכ"ף הרפה וה-ג' על ידי הגימ"ל הרפה, מפני ששתי האותיות האלה התאימו בהגייה לאותיות הערביות הנ"ל. אף על פי שחכמים ידעו כי יש קשר אטימולוגי בין ח' לחי"ת (ולא לכ"ף) ובין ג' לעי"ן (ולא לגימ"ל), המנהג המקובל זה דורות להביע ח' על ידי ה' ו-ג' על ידי עי"ן מיוסד בדיוק על אותו העיקרון והוא שאין הגימ"ל בעברית נהגית רפה, והחי"ת לפחות בחלקים ניכרים בציבור הגייתה שווה לחי"ת בלי הנקודה בערבית, דין אותם ההגאים שיהיו מובעים בסימנים מיוחדים באשר אין להם מקבילים בכתב העברי כמבטאו בימינו. הקדמונים הביעו אותם ההגאים בסימנים על האותיות המקבילות לאל"ף ביי"ת העברי, כגון ט (= ז), צ (= ז), ו (= ז), ד (= ז), ת (= ט), כשאנו בימינו משתמשים בסימנים ע (= ג), ח (= ח), מחקים אנו את הכתב העברי, באין בררה, בדיוק כשם שחיקו בעלי התעתיק "מסורת", כהגדרתו של הא' בלאו.

אולי מותר לי להוסיף, שבדרך שאנו נוהגים זה זמן נהגו השומרונים בכתובה ערבית באות שומרונית (= העברית הקדומה), כיוון שבמבטאם הגימ"ל והכ"ף הם לעולם קשים. הואיל והמנהג שלנו נקבע לפני הרבה שנים, אין לחשוש שבהצעה זו יש כוונה להגניב מסורת שומרונית לעברית.

הא' מנצור: בעניין הכתיב - מלים כמו אלשיך צריכות דיון נפרד, אין זה שייך כל כך לשאלה העיקרית של הכתיבה. (הא' בלאו: זה קשור בהחלט לעניין), כן, אבל הדיון אם לכתוב ג' בגימ"ל או בעי"ן הוא דיון שונה מן הדיון בשאלה, איך לכתוב אלשיך: בלמ"ד או בלי למ"ד. לגבי כתיב האותיות יש כאן, לדעתי, שתי שאלות: (1) באיזו אות לבחור, אם עי"ן או גימ"ל ל-ג', ואם כ"ף או חי"ת ל-ח' ? (2) איזה סימן יהיה על כל אות, אם נקודה למעלה, קו אופקי מעל האות או קו אלכסוני (= גרש)?

לגבי האות נראית לי ההצעה השנייה עדיפה: ג' נכתוב בעי"ן בייחוד שגימ"ל כבר תפוסה, שהרי גימ"ל בימינו מכוונת להגה j. ח' נכתוב בכ"ף.

באשר לסוג הסימן - אין ספק, הגרש היה עדיף, כפי שהזכיר הא' רבין, אלא שהאות צד"י עשויה להיות בעייתית. נראה, שלא נוכל לקבוע סימן אחד לכל האותיות. נבדוק נא כל אות לחוד: ג' תכתב ג', בגרש, לא בנקודה ולא בקו מעל האות. לגבי ז' עדיף היה להשתמש בקו אופקי מעל האות דל"ת; ד', כמקובל באותיות בג"ד כפ"ת. אולם אם מסיבות טכניות לא ניתן להשתמש בסימן זה בדפוס, אפשר להשתמש גם כאן בגרש (ד'). את האות ג' אין לסמן בקו אופקי מעל האות עי"ן. את הקו האופקי מעל לאות יש להשאיר לציון הגה חוכך לעומת מקבילו הסותם, ואילו ג' אינה מקבילה ל-ע' מבחינה פונטית בהקבלת חוכך-סותם. יש אפוא להשתמש כאן בגרש: ע'. באשר ל-ז' - לא יהא נכון להשתמש באות צד"י וגרש, כי האות צד"י משמשת אצלנו להגה ch ואין טעם לשנות. לא תהיה בררה אלא לסמן את ז' בצד"י ונקודה מעליה: ז'. אין הכרח להשתמש בסימן אחד לגבי כל האותיות. אמנם נשאף, שרוב האותיות יצוינו בגרש, אך נוכל לעשות זאת רק באותיות, שאין חשש לטעות לגביהן, ואילו אותיות, שהגרש לידן עשוי להטעות, יצוינו בנקודה מעליהן.

הא' רצהבי: אני נוטה לקבל את ההצעה של הא' בן-חיים. מכיוון שאנו יושבים במזרח, עלינו ליצור את הטרנסקריפציה לפי העדות שמבטאות את הערבית על פי המסורת שהייתה בעבר. אם נכתוב את האות ז' בצד"י, לא ידע איש לקרוא.

הא' בלאו: נדמה לי, שאסור לנו לקרוע את שרשרת המסורת של הכתיב הערבי-יהודי. בערבית-יהודית הזאת נכתבו במשך מאות בשנים היצירות, שהן אולי החשובות ביותר שכתבו יהודים בכלל. הן לא נכתבו בערבית-יהודית דווקא; כמה מן היצירות הן ערבית

קלאסית או כמעט ערבית קלאסית (מה שמכנים ערבית בתר-קלאסית). ספרו של ר' משה אבן-עזרא על הפואטיקה היהודית כתוב כמעט לגמרי ערבית קלאסית. ליהודים הייתה מסורת קבועה, ויש מסורת קבועה עד היום, כיצד לכתוב את האותיות האלה. נכון, שהמסורת הזאת עצמה מבוססת על מבטא מסוים. כל זמן שהם היו מסוגלים - אפילו באלופונים - לבטא פונמה ערבית אפילו על ידי אלופון עברי, הם עשו כך. הם כתבו במקום ה-ג גימ"ל רפה; מאחר שיש כ"ף רפה, הם כתבו כ במקום ח. אנחנו כאן במבוכה, כי קל לטעון נגד ה-ג, משום שרוב עדות ישראל אינו מבטאות ג, אבל לעומת זה כל עדות ישראל מבטאות כ"ף רפה. אם כן, מדוע לא נכתוב כ? מדוע נטיל נקודה כלשהי על ח"ת, ולא נשתמש בכ"ף? אומרים שאנו רוצים לחקות את הכתיב העברי, אך נראה לי שמבין שלוש האפשרויות הקיימות זו ההצעה שמספקת פחות מכול את הצרכים שישנם. הייתי מבין - אם כי מתנגד - אילו הציעו משהו טרנסקריפציה ממשית של האותיות; למשל, אילו הציעו משהו לכתוב במקום ח - ד'. הייתה תקופה כזאת, יהודים אחדים כתבו עד סוף המאה התשיעית לפי השיטה הזאת, אמנם מעט מאוד. אני מכיר 14 פפירוסים מן הסוג הזה; אבל במשך כל הזמן ועד היום מתעתקים בדרך שונה. ההצעה הזאת, המחקה את הערבית, מתרחקת אפילו במקרה כזה שאנו מבטאים כ"ף, אפילו שלפי הטרנסקריפציה הפשוטה צריך לכתוב כ"ף.

לפי דעתי, מן הראוי להמשיך ולכתוב בדרך שכתבו היהודים כל הזמן. ההבדל בין שתי ההצעות מצטמצם לשתי אותיות בלבד: ג ו-ח : ג = ח ; ג = ח = כ. בכל האותיות האחרות התעתיק בשתי ההצעות בין כך ובין כך אינו מוסר את המבטא. שלא תהיה כאן טעות, ושלא נחליף את הערבית המדוברת בערבית הספרותית. מדובר כאן בטרנסקריפציה של שמות. לשמות האלה הערבים עצמם נותנים צורה של ערבית ספרותית; למשל השמות שרווחים היום בלבנון כמה מהם ממוצא פניקי. מלה כמו ג'ביל הם הופכים לג'וביל וכותבים ג'וביל, אף על פי שאיש אינו מבטא כך, אלא הם מבטאים ג'באל. זו גם הטרנסקריפציה שלנו. אנחנו מתעתקים את מה שקיים בערבית הספרותית בכל המקרים. לו החלטנו לתעתק לפי המבטא, היו בעיות גדולות, למשל בעיית אל"ף המזא; בערבית כותבים את האל"ף בארבעה אופנים: באַפַס, באל"ף, בוי"ו וביו"ד. זאת הייתי מבין. אבל לבחור בדרך אשר איננה הדרך המסורתית שלנו, ואיננה מתאימה למבטא שלנו, והיא מתרחקת עד כדי כך מן המבטא שלנו, שאף על פי שכולנו אומרים כי איננו מבטאים בחי"ת, ההצעה היא לכתוב חי"ת רק משום שהערבים כותבים במקרה חי"ת - הדבר הזה איננו נראה לי.

הא' רבין: אם אתה מתעתק ח בכ"ף, איך ידע הקורא היהודי, שאיננו יודע ערבית, איזו אות אתה מתעתק?

הא' בלאו: לשם כך הצענו לכתוב על הכ"ף נקודה. השאלה איננה חריפה יותר משאלת תעתיק ח לצד"י. הדבר הזה יחזור על עצמו בכל האותיות. מה נעשה בשם שיתחיל ב-ד = ז ? הקושיה זאה. כל אחד יהגה d ולא dh. כתיבת גרש או נקודה דיאקריטית או קו הכרחית לפי כל שיטה, וכאן היתרון, שזה אלופון ויותר מזה: היום זו כבר פונמה, שקיימת במבטא של כולם. האם עלינו לעזוב את הדבר רק משום שהערבים, שחיקו את הכתב של הארמים, השתמשו במקרה בחי"ת? האם אנחנו צריכים לחקות את השיטה הזאת? בכל הדיאלקטים הערביים חוץ מכמה דיאלקטים ערביים בדרום ערב נעלמה ה-ח. אין ח במבטא, עד כדי כך, שלא נשאר זיכרון ממנה, וה-ח נבלעה ב-ח = ט. וכאשר חידשו הערבים את הדיבור בערבית הקלאסית היו להם שתי אפשרויות: או לבטא כמו את ה-ז, רק בנחציות (ח), וכך עשו העירקים, ביטאו הגה אחד ל-ח ול-ח. לעומת זה, בדרך כלל השתמשו בשני מבטאי ה-ח בשביל ח ו-ח. ל-ח השתמשו במבטא הבדוי (ז נחצית) ול-ח במבטא העירוני (ז נחצית).

הא' **אירמאי**: אין מדובר בתעתיק פונטי אלא בתעתיק לצורכי כתיב. בפרסומים ההצעה שהציע הא' בלאו יכולה לשמש לכל הצרכים. הבעיה מתעוררת, כשרוצים להשתמש בתעתיק למטרות יום-יומיות. למשל, תעתיק שמות מקומות. אז צריך להביא בחשבון את הצרכים היום-יומיים, כגון מכונת הכתיבה שהזכיר הא' רבין. אין אפשרות להדפיס בה לא נקודה ולא קו מעל האות. בהדפסה במחשב כבר אפשר לשים נקודות מעל האותיות, אינני יודע אם יש בתכניות המחשב קו או נקודה (**קריאות**): יש אפשרות כזאת היום).
אני מציע, לגבי **ח** **ג** **ו** **ז** לשים גרש, כי יש במכונת כתיבה. לגבי **צד**, לא נוציא **צ'** מקובל, זה השתרש. לכן, במקרה זה צריך לשים נקודה מעליה או גרשיים.

הא' **בלאו**: אנחנו לא נשתמש בזה.

הא' **אירמאי**: הפתרון נראה לי אידאלי. במקום ח"ת וגרש אפשר לכתוב כ"ף. נראה לי, שכל תעתיק שיתקבל יספק את הצרכים האלה. שלושה דברים היו חסרים לי בהצעה: (1) תעתיק להמזא; (2) תעתיק לתא מרבוטה; (3) תעתיק לאלוף מקצורה.

הא' **אזר**: אני רוצה להעלות עניין נוסף לטובת הצעתו של הא' בן-חיים: ההצעה השנייה: הצעת העי"ן. לא נורא אם נתחשב גם באוכלוסייה הערבית. בעלי השמות הערביים צריכים לתעתק שם ערבי לעברית. אינני יכול להעלות בדעתי לתעתק שמות שיש בהם **ג** בגימ"ל, ויודאי שלא אכתוב **ח** בכ"ף עם נקודה אלא בחי"ת, דווקא בחי"ת גם משום שחלק מהאוכלוסייה בארץ מבטאים ח"ת חיכית. איננו יכולים להתחשב במסורות - ותהיינה מכובדות ככל שתהיינה.

אשר לסימון, הצעת הא' רבין, לכתוב גרש, נראית לי מעשית ביותר. ובעניין הצד"י: **צ** אני מציע לכתוב גרשיים (=צ").

הא' **אלדר**: בצבא (בחיל המודיעין) יש שיטה מקובלת. היא שרירותית ואינה שומרת על מסורת הכתיבה (הערבית-היהודית), ולומדים כיצד להשתמש בה. השיטה מבוססת על מגבלת סימון הנקודות (קשה לסמן במכונת כתיבה נקודות מעל האות). משתמשים בגרש, לדוגמה **ז** = **ד'**, **צ** = **צ'**, **ח** = **כ'**, **ג** = **ע'**, המזא = א'.

הא' **בלאו**: המזא בלי נושא נכתבת אל"ף בגרש ובנסמך ת"א מרבוטה?

הא' **אלדר**: ת'. השיטה הזאת מודפסת.

הא' **בלאו**: **צ** = ד' או צד"י בגרש?

הא' **אלדר**: צד"י בגרש.

הא' **בלאו**: אני מבין שזו טרנסקריפציה מדויקת, כי לכל הגה יש סימן מיוחד.

הא' **אלדר**: נכון, לכל הגה יש סימן מיוחד.

הא' **בלאו**: יש בלבול מסוים במינוח. מעניין אם אותו סימן משקף מבטא מסוים. נתחיל ב- **צ**. ל-**צ** יש היתרון שנוכל להחליט עליה מתוך שלוש ההצעות. לפי הצעה א' ו-ב' **צ** תיכתב צד"י. לפי הצעה ג' **צ** תיכתב דל"ת.

הצבעה

- בעד סימון **ض** בצד"י ומעליה גרש, או נקודה, או סימן הרפה - 17
- בעד סימון **ض** בדל"ת - 2

נתקבלה ההצעה, ש- **ض** תתועק בצד"י עברית, וסימן דיאקריטי כלשהו.

הא' **בלאו**: עכשיו יהיה קל יותר להצביע בעניין ה- **ظ**. לפי הצעה א' ו-ב' - היא תיכתב בטי"ת. לפי הצעה ג' - היא תיכתב בזי"ן.

הצבעה

- בעד סימון **ظ** בטי"ת, וסימן דיאקריטי כלשהו - 17
- בעד סימון **ظ** בזי"ן - 1

נתקבלה ההצעה, ש- **ظ** תתועק בטי"ת, וסימן דיאקריטי כלשהו.

הא' **בלאו**: נכריע עתה לגבי אותיות "קלות" הכרעה, ה- **ذ** וה- **ث**. גם לפי הצעה א' וגם לפי הצעה ב' ו-ג', ה- **ذ** וה- **ث** נכתבות בדל"ת וסימן דיאקריטי ובתי"ו וסימן דיאקריטי.

הצבעה

ההצעה, לתעתק **ذ** בדל"ת ועליה סימן דיאקריטי ו- **ث** בתי"ו ועליה סימן דיאקריטי - נתקבלה פה אחד.

הא' **בלאו**: האם תתועק **خ** בכ"ף ועליה סימן דיאקריטי, או ב-חית ועליה סימן דיאקריטי?

הא' **ינאי**: ואם יוכרע לצד הכ"ף, האם תהיה זו כ"ף סופית, בסוף מלה?

הא' **בלאו**: ודאי! בעברית, כשכותבים ומגיעים לסוף מלה, והסוף הוא אחת מאותיות מנצפ"ך, כותבים את האותיות בצורתן הסופית!

הא' **ינאי**: אבל **مبارك**, נשיא מצרים, אתה הרי יודע כיצד העיתונים כותבים את שמו: "מובארכ", כדי שלא יקרא הציבור "מובארך"! (הא' **בנדזיד**: על זה אני מבקש דיון.)

הא' **בלאו**: יהיה דיון אך לא עכשיו.

הצבעה

- 3 - בעד סימון ח באמצעות כ"ף עם סימן כלשהו, כדי שידעו שזה [x]
- 17 - בעד סימון ח באמצעות חי"ת עם סימן כלשהו

הוחלט לתעתק ח בחי"ת וסימן דיאקריטי עליה

- 17 - בעד סימון ה" ג בעי"ן עם סימן כלשהו
- 2 - בעד סימון ה" ג בגימ"ל עם סימן כלשהו

הוחלט לתעתק ג בעי"ן, בצירוף סימן דיאקריטי.

- רוב גדול בעד סימון ה" ג בגימ"ל וגרש

ההצעה, לתעתק את ה" ג בגימ"ל וגרש - נתקבלה.

ג.

הא' בלאו: הנצביע עתה על אישור זיכרון הדברים קס"ב-קס"ג?

זיכרון דברים קס"ב-קס"ג אושר בלא התנגדות.